

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

Панов Микола Іванович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права № 2,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
академік НАПрН України, Україна, м. Харків
e-mail: criminallaw2v@gmail.com
ORCID 0000-0002-6323-6489

Харитонов Сергій Олександрович,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права № 2,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: kharitonovs@ukr.net
ORCID 0000-0002-8947-8734

doi: 10.21564/2414–990x.150.211036

УДК 343

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ДІЯННЯ В СИСТЕМІ ОЗНАК ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ»

Стаття присвячена аналізу суспільної небезпечності діяння – ознаки поняття «кримінальне правопорушення», що фактично виконує функції категорії кримінального права і має відповідне та установче значення для всієї системи понять і норм як Загальної, так і Особливої частин кримінального права. Розглядаються найбільш суттєві риси і властивості цієї ознаки – структурного елемента поняття, – що визначають соціальну шкідливість і підвищену небезпечність цього

діяння для охоронюваних кримінальним законом цінностей суспільства і суспільних відносин, що складаються щодо цих цінностей. Стверджується, що суспільна небезпечність діяння органічно притаманна кримінальному правопорушенню, виступає його об'єктивною соціальною характеристикою, іманентна цьому правопорушенню як соціально-правовому явищу (факту) реальної дійсності.

Із застосуванням системного підходу досліджується співвідношення і взаємозв'язок цієї ознаки з іншими ознаками кримінального правопорушення – з «кримінальною протиправністю» і «кримінально-правовою караністю» діяння. Зазначається, що суспільна небезпечність діяння є соціальною основою (підставою) криміналізації діяння і визнання його кримінально протиправним, тобто передбаченим у законі про кримінальну відповідальність. Ознаки «суспільна небезпечність» і «кримінальна протиправність» діяння співвідносяться між собою як категорії «зміст» і «форма». З'ясовується співвідношення ознаки «суспільна небезпечність діяння» із ознакою «кримінально-правова караність діяння». Наголошується, що суспільна небезпечність діяння суттєво впливає на ступінь його караності, на встановлення в санкції виду і міри покарання за вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого в диспозиції статті Особливої частини Кримінального кодексу України. При цьому підкреслюється, що вид і міра покарання, вказані в санкції, виступають важливими формалізованими показниками ступеня суспільної небезпечності діяння, яке становить зміст кримінального правопорушення, визначає його тяжкість та віднесення його (класифікації) до кримінального проступку або до злочину, а останнього до однієї з категорій: до нетяжкого або тяжкого чи особливо тяжкого. Розглядається вплив суспільної небезпечності діяння кримінального правопорушення на системно-структурні зв'язки між різними елементами закону про кримінальну відповідальність.

Формулюється висновок, що ознака «суспільна небезпечність діяння» у структурі ознак поняття «кримінальне правопорушення» має фундаментальний характер, є іманентною властивістю кримінального правопорушення і тому має бути неодмінно вказана у законодавчому визначенні поняття «кримінальне правопорушення».

Ключові слова: поняття «кримінальне правопорушення»; ознаки «суспільна небезпечність діяння»; «шкідливість діяння»; «небезпечність діяння»; співвідношення суспільної небезпечності діяння із кримінальною протиправністю та караністю діяння.

Панов Н. И., доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой уголовного права № 2, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, академик НАПрН Украины, Украина, г. Харьков.

e-mail: criminallaw2v@gmail.com ; ORCID 0000-0002-6323-6489

Харитонов С. А., доктор юридических наук, доцент, профессор кафедры уголовного права № 2, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.

e-mail: kharitonovs@ukr.net ; ORCID 0000-0002-8947-8734

Общественная опасность деяния в системе признаков понятия «уголовное правонарушение»

Статья посвящена анализу общественной опасности деяния – признака понятия «уголовное правонарушение», которое фактически выполняет функции категории уголовного права и имеет важное значение для всей системы понятий и норм как Общей, так и Особенной частей уголовного права. Рассматриваются наиболее существенные черты и свойства этого признака – структурного элемента понятия – которые отражают социальную вредоносность и повышенную опасность этого деяния для охраняемых уголовным законом ценностей общества и общественных отношений, которые складываются по поводу этих ценностей. Утверждается, что общественная опасность деяния органически присуща уголовному правонарушению, выступает его объективной социальной характеристикой, имманентна ему как объективному социально-правовому явлению (факту реальной действительности).

С применением системного подхода исследуется соотношение и взаимосвязь этого признака с другими признаками уголовного правонарушения – «уголовной противоправностью» и «уголовно-правовой наказуемостью» деяния. Отмечается, что общественная опасность деяния является социальной основой криминализации и признания его уголовно противоправным и наказуемым. Признаки «общественная опасность» и «уголовная противоправность» деяния соотносятся между собой как соотносятся категории «содержание» и «форма». Выясняется взаимосвязь признака «общественная опасность деяния» с признаком «уголовно-правовая наказуемость деяния». Акцентируется внимание на том, что общественная опасность деяния существенно влияет на степень наказуемости деяния, на установление в санкции вида и меры наказания за совершение общественно опасного деяния, предусмотренного в диспозиции статьи Особенной части УК. При этом подчеркивается, что вид и мера наказания, указанные в санкции, выступают важными формализованными показателями степени общественной опасности деяния, которое составляет содержание уголовного правонарушения и определяют его тяжесть при решении вопроса об отнесении его (классификации) к уголовному проступку или к преступлению, а последнего к одной из категорий – к нетяжким, тяжким или особо тяжким. Рассматривается роль и влияние общественной опасности деяния уголовного правонарушения на системно структурные связи между различными элементами закона об уголовной ответственности.

Формулируется вывод, что признак «общественная опасность деяния» в структуре признаков понятия «уголовное правонарушение» имеет фундаментальный характер, является имманентным (органически присущим) свойством уголовного правонарушения и поэтому должен быть непременно указан в законодательном определении понятия «уголовное правонарушение».

Ключевые слова: понятие «уголовное правонарушение»; признаки: «общественная опасность деяния»; «вредоносность деяния»; «опасность деяния»; соотношение общественной опасности деяния с уголовной противоправностью и наказуемостью деяния.

Актуальність теми. Новелою кримінального законодавства України є введення у зміст Кримінального кодексу України (ст. 11) (далі – КК) Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощеного досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 02.11.2018 р. № 2617-VIII (набрав чинності 31.08.2020 р.) поняття «кримінальне правопорушення». Це поняття фактично виконує функції категорій кримінального права і має відправне та установче значення для всієї системи понять і норм як Загальної, так і Особливої частин кримінального права. Воно визначається в законі як передбачене Кодексом, суспільно небезпечне, винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. До змісту цього поняття на підставі ч. 1 і ч. 2 ст. 1, статей 12, 50 КК відноситься також і ознака «кримінально-правова караність діяння». Проте окремі науковці пропонують у проєкті нової редакції КК, що розробляється, не включати в зміст поняття «кримінальне правопорушення» ознаку «суспільна небезпечність діяння».

Для вирішення цієї проблеми, надзвичайно важливої для теорії і практики кримінального права, ознаку «суспільна небезпечність діяння» як елемент змісту поняття «кримінальне правопорушення» варто дослідити з точки зору системного підходу.

Виклад основного матеріалу. Кримінальне законодавство України являє собою жорстку, логічно узгоджену, кодифіковану систему кримінально-правових норм у формі Кримінального кодексу України, що визначають, які суспільно

небезпечні діяння визнаються державою кримінальними правопорушеннями і які покарання підлягають застосуванню до осіб, що їх вчинили (ст. 1 КК). Основу змісту вказаних норм складає система кримінально-правових понять, які закріплені в тексті закону у словесній формі та відображають основні і суттєві ознаки явищ (об'єктів) об'єктивної дійсності, що підлягають кримінально-правовому регулюванню.

У системі понять кримінального права особливе і доволі важливе значення мають гранично широкі за обсягом поняття, такі як «кримінальне правопорушення», «кримінальний проступок», «злочин», «вина», «суб'єкт кримінального правопорушення», «співучасть у кримінальному правопорушенні», «покарання», «види покарань» тощо, що становлять зміст Загальної частини КК і розповсюджують юридичну (регулятивну) силу на норми Особливої частини КК. Вони фактично виконують роль кримінально-правових категорій, і тому ми їх називаємо «категоріями кримінального права». Вказані категорії є фундаментальними логіко-юридичними утвореннями, в яких в узагальненому вигляді визначаються найбільш суттєві властивості головних та основоположних елементів (інститутів) кримінального права, перш за все злочину і покарання. Ці категорії виконують надзвичайно важливу консолідуючу функцію. Інтегруючи знання, що фіксуються у поняттях Особливої частини цієї галузі права, категорії узагальнюють і об'єднують їх за предметною і змістовою належністю, виокремлюють та акумулюють найбільш загальні й суттєві ознаки, що властиві всім кримінально-правовим явищам – злочинам і покаранням на рівні загального. Категорії кримінального права відповідно до принципу системності кримінального права упорядковують всю сукупність кримінально-правових понять і відповідних їм термінів, становлять основу їх систематизації і класифікації, надають можливість вибудови понятійних рядів кримінального права як упорядкованої логіко-юридичної системи. Безперечно, категорії кримінального права забезпечують поглиблення, удосконалення і упорядкування знань у галузі кримінального права [1, с. 75–97; 2, с. 205–222]. Тому при формуванні їх у законі потрібне суворе дотримання законів і правил формальної логіки, зокрема, при визначенні в законі їх змісту мають бути вказані всі суттєві та обов'язкові ознаки, що становлять зміст цих категорій.

Особливе місце в системі категорій кримінального права займає категорія, що отримала в законі про кримінальну відповідальність (КК України) назву «поняття кримінального правопорушення». Це фундаментальне поняття (категорія) має відправне, установче значення, оскільки органічно пов'язана з багатьма іншими категоріями галузі, такими як «вина», «суб'єкт кримінального правопорушення», «незакінчене кримінальне правопорушення», «співучасть у кримінальному правопорушенні» тощо. За обсягом ці категорії частково співпадають з категорією «кримінальне правопорушення», тобто перебувають з ним у логічних відносинах перетинання понять (категорій), і, таким чином суттєво впливають одне на одне [3, с. 61–62]. Але найбільший вплив категорія «кримінальне правопорушення» здійснює на поняття і норми Особливої частини КК,

в диспозиціях яких формулюються ознаки конкретних кримінальних правопорушень, що співвідносяться з ознаками категорії «кримінальне правопорушення» як «вид» і «рід». Тут існують інші логічні відносини – відносини підпорядкування (субординації) [4, с. 147–151], у яких видові поняття і ознаки норм Особливої частини мають відповідати, на рівні загального, всім родовим ознакам поняття (категорії) «кримінальне правопорушення», вказаного в Загальній частині. Ось чому в ч. 1 ст. 11 КК законодавець подає доволі розгорнуте, повне і чітке визначення цього поняття: «Кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення». Видами кримінального правопорушення визнається кримінальний проступок і злочин (ч. 1 ст. 12 КК). Виходячи з наведеного законодавчого формулювання, зміст вказаного поняття становлять такі ознаки: 1) кримінальним правопорушенням визнається лише діяння (дія або бездіяльність) вчинене суб'єктом кримінального правопорушення; 2) це діяння є суспільно небезпечним; 3) воно передбачене чинним КК (тобто кримінально протиправне); 4) вказане діяння є винним. Крім того, на підставі ч. 1 і ч. 2 ст. 1, статей 12, 50 КК до змісту поняття «кримінальне правопорушення» відноситься і ознака 5) «кримінальна караність діяння» як його юридичний наслідок. Ці ознаки є суттєвими, узагальненими, законодавчо визначеними, мають об'єктивний характер і у сукупності становлять зміст поняття «кримінальне правопорушення», яке відповідно до його дійсного функціонального призначення визначає обсяг (коло) суспільно небезпечних діянь соціально-правової дійсності, що відносяться до класу кримінальних правопорушень і дають можливість відмежовувати останні від інших правопорушень та від діянь правомірних. Ці ознаки становлять зміст т. з. формально-матеріального поняття «кримінальне правопорушення», в якому відображаються як фактичні і соціальні, так і юридичні властивості кримінальних правопорушень як явищ (фактів) реальної дійсності. Причому вказані ознаки властиві і є обов'язковими щодо всіх видів кримінальних правопорушень: як кримінальних проступків, так і злочинів, в яких кримінальне правопорушення знаходить своє реальне виявлення в об'єктивній дійсності. Крім того, це означає, що всі кримінальні правопорушення (кримінальні проступки і злочини), передбачені у статтях Особливої частини КК України, мають відповідати (на рівні загального) вказаним ознакам поняття «кримінальне правопорушення», визначеним у ч. 1 ст. 12, ч. 1, ч. 2 статей 1, 50 КК. З викладеного слід зробити висновок, що відсутність хоча б однієї з вказаних ознак цього поняття у конкретному діянні виключає можливість визнавати його кримінальним правопорушенням, тобто як кримінальний проступок або злочин.

Переважає більшість фахівців-криміналістів (науковців і практикуючих юристів органів системи кримінальної юстиції) в наукових дослідженнях і правозастосовній діяльності дотримуються саме такого погляду.

Але останнім часом окремі науковці, зокрема, на наукових конференціях з проблем розвитку кримінального права України, що відбулися у м. Львові та

м. Харкові (жовтень 2019 р.), проголошують і активно пропагують підхід, згідно з яким пропонується у тексті нової редакції КК, що розробляється, сформулювати поняття кримінального правопорушення (або злочину) без включення до його змісту ознаки «суспільна небезпечність діяння» [5, с. 56; 6, с. 98]. Ця позиція, безумовно, не може бути залишеною поза увагою фахівців-криміналістів і потребує, на наш погляд, поглибленого наукового вивчення.

Для цього необхідно не тільки розглянути основні риси і властивості суспільної небезпечності діяння як однієї з ознак поняття «кримінальне правопорушення», але й з'ясувати також співвідношення і зв'язок цієї ознаки з іншими ознаками даного поняття. Сукупність ознак, що становлять зміст поняття кримінального правопорушення, а також і саме правопорушення (у формі кримінального проступку або злочину) як факт реальної дійсності є підстави визнати складним системним об'єктом пізнання і розглянути його із застосуванням системного методу. Відомо, що цей метод використовується тоді, коли об'єктом пізнання виступають складні явища як системи чи елементи системи. Під системою (від грецьк. *sustema* – ціле, складене з частин, поєднання) розуміють упорядковану множинність елементів, що утворюють певну цілісність (єдність) явища як об'єкт пізнання [7, с. 415]. Суттєвою ознакою системності є наявність певної структури об'єкта, а також відносин взаємних зв'язків і взаємодії між елементами системи. Інтегративний характер відносин і зв'язків елементів цієї системи забезпечують внутрішню і зовнішню організаційну цілісність системного утворення і надають йому якості єдиного (одиночного) об'єкта. [8, с. 21–24]. Елементи системного об'єкта, перебуваючи у взаємозв'язку і взаємодії, активно впливають один на одного і на об'єкт (як систему) в цілому, а останній своєю чергою впливає на свої компоненти (підсистеми), підпорядковуючи і перетворюючи їх відповідно до власної природи і сутності. Тому він дає можливість розкрити зміст цілісності системного об'єкта, механізмів її забезпечення, виявити множинність відносин і зв'язків, що складаються і існують між структурними елементами даного об'єкта [9, с. 3–18]. Базуючись на цих методологічних засадах, вважаємо за можливе встановити важливість і роль ознаки «суспільна небезпечність діяння» у визначенні поняття «кримінальне правопорушення». Однак при вирішенні цього завдання вважаємо за необхідне для повноти дослідження розглянути в загальних рисах поняття «діяння», оскільки ознаки правопорушення – суспільна небезпечність, кримінальна протиправність, винність та кримінально-правова караність – безпосередньо належать до діяння і відображають його суттєві і специфічні властивості.

У структурі ознак поняття кримінального правопорушення діяння займає особливе місце – це головний (стрижневий) його елемент (ознака), що становить собою конкретний акт свідомої вольової, суспільно небезпечної, кримінально протиправної поведінки (вчинку) особи у формі дії або бездіяльності. Діяння є актом свідомої поведінки людини – суб'єкта кримінального правопорушення, яка (як істота розумна – *homo sapiens*) здатна розуміти як фактичні, так і соціальні властивості (суспільну небезпечність) вчинюваних нею дій або

бездіяльності. У разі коли акти поведінки людини (чи рухи тіла) не контролюються її свідомістю (наприклад, дії душевнохворих і неосудних осіб), така поведінка не може визнаватися діянням у кримінально-правовому розумінні. Діяння має бути актом вольової поведінки суб'єкта, який здатний вільно (свобода волі) обирати певний (з декількох можливих) варіант поведінки, керувати своїми діями і здійснювати їх за своїм розсудом. Відсутність прояву волі у вчиненому діянні (наприклад, внаслідок нездоланної сили чи під безпосереднім впливом фізичного або психічного насильства) буде свідчити про відсутність діяння як ознаки кримінального правопорушення [10, с. 75–77].

Формами прояву діяння є дія або бездіяльність. Дія – це активна форма кримінально протиправної поведінки особи (понад 2/3 усіх кримінальних правопорушень вчиняються у формі дій); елементарними складовими одиницями дії є рухи тіла, жести, слова. Дії поділяються на фізичні (енергетичні) та інформаційні; на прості (наприклад, нанесення людині одиничного удару) і складні, що містять низку тотожних або однорідних, тісно пов'язаних між собою (умислом та метою) дій (насильницький грабіж, розбій, мордування, катування). Бездіяльність – пасивна форма поведінки, коли особа не виконує певних активних дій, які була зобов'язана і могла в даній конкретній обстановці вчинити для відвернення заподіяння шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Діяння у формі дії або бездіяльності завжди має конкретний характер, є відносно виокремленим і обмеженим об'єктом і метою, вчиняється в певних об'єктивно-предметних умовах, у відповідній обстановці, місці і часі. Звідси випливає, що погляди, думка, переконання (моральні, політичні, ідеологічні) побажання і наміри особи, якими б негативними не були, не можуть розглядатися як ознака поняття «кримінальне правопорушення»: за умов, що вони не об'єктувались (не проявились) у конкретному діянні (дії чи бездіяльності) [11, с. 144].

Проте для визнання діяння ознакою поняття кримінального правопорушення необхідно встановити наявність інших обов'язкових ознак цього поняття, які органічно притаманні діянню – це діяння має бути суспільно небезпечним, кримінально протиправним, винним, караним, учиненим суб'єктом злочину. Ці ознаки, як зазначалось, тісно пов'язані між собою і в своїй єдності дають підставу визнавати вчинене діяння кримінальним правопорушенням. Переконані, що із означених ознак потребують поглибленого аналізу головним чином ознаки: «суспільна небезпечність», «кримінальна протиправність» та «караність діяння», які найбільш тісно й глибоко пов'язані між собою і перебувають у відносинах взаємодії. Розглянемо ці ознаки та їх системні зв'язки.

Суспільна небезпечність кримінально протиправного діяння – соціальна (матеріальна) ознака кримінального правопорушення – полягає в тому, що це діяння заподіює чи створює загрозу заподіяння істотної шкоди правам та свободам людини і громадянина, власності, громадському порядку та громадській безпеці, довкіллю, конституційному устрою України, миру та безпеці людства, іншим охоронюваним законом про кримінальну відповідальність

суспільним відносинам. Отож шкода (шкідливість) становить сутність і зміст суспільної небезпечності як ознаки діяння, що визнається кримінальним правопорушенням, органічно притаманна йому, відображає соціальну сутність правопорушення і тому виступає його іманентною властивістю. Ще у 1764 р. Чезаре Беккарія писав, що єдиним і істотним мірилом злочинів є шкода, яку вони заподіюють нації. Це одна з тих очевидних істин, для відкриття яких не потрібно ні квадрантів, ні телескопів і які доступні кожному пересічному розуму [12, с. 97–101]. Саме шкода виступає об'єктивним і основним (головним) показником суспільної небезпечності діяння. Ця шкода, залежно від особливостей суспільних відносин, яким вона заподіюється, може бути матеріальною: шкода, що має особистий, фізичний характер (кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи) чи майновий характер (кримінальні правопорушення проти власності); або нематеріальною – шкода в управлінській, організаційній, політичній, моральній сферах. При цьому слід мати на увазі, що суспільна небезпечність діяння пов'язується перш за все із фактичною, тобто наявною (реальною) шкодою (збитками), що заподіюється кримінально протиправним діянням відповідній сфері суспільних відносин. У подібних випадках законодавець конструює в статтях Особливої частини КК кримінальні правопорушення переважно з матеріальними складами. Їм властиве те, що діяння визнається суспільно небезпечним і тому кримінально протиправним за умов заподіяння ним істотної шкоди охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам (ч. 2 ст. 11 КК), що знаходить вираження у конкретних суспільно небезпечних наслідках (як правило – матеріальних). Ці наслідки (їх характер, вид, міра) конкретизується законодавцем і вказується безпосередньо в тексті закону – у диспозиції відповідної статті (частині статті) Особливої частини КК чи вказується у примітці до відповідної статті КК, або властиві діянню залежно від його характеру, що безпосередньо впливає зі змісту закону при його тлумаченні. У подібних випадках суспільна небезпечність діяння пов'язується із заподіянням саме цієї шкоди (певного виду, характеру та розміру) як суспільно небезпечних наслідків цього діяння. Тому відсутність указаних наслідків буде свідчити і про відсутність суспільної небезпечності діяння як суттєвої його властивості, і, відповідно до цього, кримінального правопорушення.

Але досить часто суспільна небезпечність діяння знаходить вираження у створенні реальної загрози заподіяння шкоди, тобто небезпеки спричинення суспільно небезпечних наслідків. Діяння цих кримінальних правопорушень вирізняються підвищеною небезпечністю, оскільки їх вчинення завжди пов'язане із загрозою заподіяння реальної і значної або великої (тяжкої або особливо тяжкої) шкоди. Це значний масив деліктів небезпеки заподіяння шкоди, зокрема, кримінальні правопорушення проти громадської безпеки, проти безпеки виробництва, проти безпеки руху та експлуатації транспорту – розділи IX, X, XI КК. Підвищеною небезпечністю характеризуються також діяння при вчиненні т. з. насильницьких правопорушень і таких, що вчиняються з використанням зброя, зброї, загальнонебезпечних та інших шкідливих предметів як засобів

учинення злочинів. Такі діяння становлять значну небезпеку для існуючих у суспільстві відносин, охоронюваного кримінальним законом правопорядку і тому за наявності необхідних підстав і умов визнаються кримінально протиправними і караними безвідносно до реального заподіяння суспільно небезпечної шкоди (але при наявності реальної загрози її спричинення) [13, с. 104–110].

Суспільна небезпечність діяння обумовлена усією сукупністю об'єктивних і суб'єктивних ознак, притаманних кримінальному правопорушенню: об'єктом і предметом посягання, характером дії чи бездіяльності, способом і засобами, за допомогою яких учиняється діяння, місцем, часом і обстановкою його вчинення, суспільно небезпечними наслідками, формою вини (умисел чи необережність), спрямованістю умислу особи, мотивами та метою її поведінки [14, с. 59–115]. Для з'ясування і конкретизації змісту ознаки «суспільна небезпечність діяння» у науці і практиці кримінального права розроблені її більш деталізовані характеристики (показники), які отримали назву «характер» і «ступінь суспільної небезпечності діяння» [15, с. 47–69].

Характер суспільної небезпечності діяння як ознаки кримінального правопорушення – це його якісна характеристика, обумовлена передусім характером суспільних відносин, на які діяння посягає. Так, характер суспільної небезпечності діянь є різним залежно від особливостей різних груп суспільних відносин, на які вони посягають, скажімо, на основи національної безпеки чи на громадську безпеку або на громадський порядок та моральність. Характер суспільної небезпечності вказаних кримінальних правопорушень є різним і залежить від характеру вказаних відносин та тих соціальних цінностей, відносно яких дані відносини функціонують, і які страждають від цих посягань [16, с. 91–101; 17, с. 64]. Характер суспільної небезпечності визначається, крім того, характером діяння, його об'єктивними ознаками (показниками): місцем, часом, обстановкою, способами і засобами його вчинення, характером суспільно небезпечних наслідків, а також формою вини, мотивом та метою діяння. Тому характер суспільної небезпечності впливає на вид та міру покарання, яке встановлюється в санкції кримінально-правової норми [18, с. 187–189, 207–226].

Ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення – це її кількісна характеристика, що визначається інтенсивністю посягання і перш за все видом та розміром (обсягом) шкоди, яка заподіюється діянням охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам чи ставить їх під загрозу заподіяння такої шкоди. Кримінальним правопорушенням властива істотна шкода, що безпосередньо впливає із змісту кримінального закону (ч. 2 ст. 11 КК). Діяння, яке не пов'язане із заподіянням істотної шкоди, не може визнаватися суспільно небезпечним і кримінально протиправним. Розмір шкоди – її істотність – у більшості своїй визначається у законі кількісними показниками (наприклад, крадіжка, що завдала значної шкоди потерпілому (ч. 3 ст. 185 КК) чи у великих (ч. 4 ст. 185 КК) або у особливо великих розмірах (ч. 5 ст. 185 КК)), а також її обсягом, а саме – кількістю об'єктів, яким завдано шкоди, чи створювалась загроза її заподіяння (наприклад, при розбої заподіюється шкода

як відносинам власності, так і здоров'ю чи життю людини) тощо. На ступінь суспільної небезпечності діяння суттєво впливають також спосіб його вчинення (наприклад, фізичне насильство, погроза застосування такого насильства, загально небезпечний спосіб, обман чи зловживання довірою, зокрема зловживання службовим становищем службовою особою), характером і видом засобів і знарядь, що використовуються для вчинення злочину (технічні пристрої, комп'ютери, підроблені документи, зброя [вогнепальна чи холодна], вибухові речовини, наркотичні засоби, психотропні речовини тощо). Крім того, на ступінь суспільної небезпечності значною мірою впливають обстановка, час, місце вчинення злочину. Ступінь і характер суспільної небезпечності завжди знаходяться в єдності, уточнюють і доповнюють одне одну при безумовно більшій змістовній повноті і тому переважній ролі ступеня суспільної небезпечності, що має важливе значення для визначення тяжкості кримінального правопорушення [15, с. 47–69; 16, с. 91–101; 19].

Окрім викладеного, сутність і значущість суспільної небезпечності діяння як ознаки кримінального правопорушення знаходить вираження у її зв'язку і взаємодії з іншими ознаками цього поняття, головним чином з ознаками «кримінальна протиправність» і «кримінальна караність діяння». Уже підкреслювалося, що лише система вказаних ознак (у сукупності з ознакою «винність діяння» та «вчинення діяння суб'єктом кримінального правопорушення») утворюють зміст поняття «кримінальне правопорушення», у тому числі понять «кримінальний проступок» і «злочин». Однак суспільна небезпечність діяння у всіх випадках є соціальною основою ознак «кримінальна протиправність» та «кримінальна караність» діяння.

Кримінальна протиправність діяння – це формально-юридична (нормативно-правова) ознака кримінального правопорушення (кримінального проступку і злочину), означає обов'язкову передбаченість суспільно небезпечного діяння в законі про кримінальну відповідальність. Ця вимога базується на положеннях п. 22 ст. 92 Конституції України, згідно з якими виключно законами України визначаються діяння, які є злочинами і встановлюється відповідальність за них. Це надзвичайно важливе конституційне положення знайшло розвиток і закріплення у ч. 2 ст. 1, ч. 1 ст. 11, а також у ч. 3 ст. 3 КК, в якій встановлено, що кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом. З наведеного фундаментального правового положення випливає, що правові норми, в яких визначаються суспільно небезпечні діяння як кримінальні правопорушення і встановлюють за них покарання, що підлягають застосуванню за вчинення цих діянь, є нормами-заборами і своїм джерелом мають кримінальний закон у формі кримінального кодексу [20, с. 65–79]. У зв'язку з цим не можна погодитися, що норми кримінального права містяться в законах іншої галузевої належності, а кримінальний закон регулює лише питання, пов'язані із застосуванням покарання [21, с. 122–128; 22, с. 69–72]. Трактують протиправності діяння (ознаки кримінального правопорушення) як передбаченості його в нормах

закону про кримінальну відповідальність надає можливість реалізувати демократичний і цивілізований (гуманний) принцип кримінального права – *nullum crimen sine lege, nullum poena sine lege* – немає злочину, немає покарання без вказівки на те в законі – який активно відстоювали видатні основоположники просвітницько-гуманістичного напрямку у кримінальному праві Ш. Монтеск'є, Чезаре Беккарія, Вольтер, Ж. П. Марат та ін.

Але кримінальну протиправність при цьому неможливо розглядати ізольовано від суспільної небезпечності діяння. Дана нормативно-правова (формальна) ознака своєю підставою (основою) має соціальну властивість діяння, суспільну небезпечність певного рівня і водночас юридично закріплює в законі про кримінальну відповідальність, у відповідній його кримінально-правовій нормі, встановленій у певній статті Особливої частини КК, наявність притаманного кримінальному правопорушенню типового ступеня (рівня) суспільної небезпечності. Таким чином, ці ознаки кримінального правопорушення тісно пов'язані: вони співвідносяться між собою як співвідносяться категорії: «форма» і «зміст» – діяння визнається в законі як кримінальне правопорушення (форма) лише тоді, коли воно є суспільно небезпечним (зміст). І навпаки, діяння навіть високого ступеня суспільної небезпечності за умов, якщо воно не передбачене як кримінальне правопорушення законом про кримінальну відповідальність, за жодних обставин таким визначатись не може – ні кримінальним проступком, ні злочином. У цьому сенсі є всі підстави визнати кримінальну протиправність як юридичну (нормативно-правову) оцінку законодавцем суспільної небезпечності діяння типового рівня, властивого кримінальному правопорушенню даного виду і закріплення цієї оцінки в законі. Водночас, суспільна небезпечність діяння, її характер і ступінь, що знаходить втілення у визначенні в законі їх типового рівня, виступає соціальною основою, об'єктивним критерієм і достатньо вагомим орієнтиром визначення у законодавчій діяльності меж і обсягу кримінальної протиправності діянь (криміналізації, тобто визнання певного кола [обсягу] діянь даного виду кримінально протиправними), за межами яких позитивного рішення про кримінальну відповідальність і покарання бути не може [23, с. 352–353]. Установлення в законі кримінальної протиправності (ч. 1 ст. 11 КК) як ознаки кримінального правопорушення на підставі реальної оцінки суспільної небезпечності діяння [24, с. 75] є необхідною умовою реалізації принципів верховенства права і законності у законотворчій діяльності: кримінальній відповідальності і покаранню може підлягати лише та особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, безпосередньо передбачене законом про кримінальну відповідальність у відповідній статті (частині статті) Особливої частини КК як кримінальне правопорушення.

Кримінально-правова караність діяння як ознака кримінального правопорушення означає передбаченість у санкції закону про кримінальну відповідальність, у відповідній статті (частині чи пункту статті) Особливої частини КК, покарання або інших заходів кримінально-правового характеру, що підлягають застосуванню за вчинення суспільно небезпечного діяння, визначеного в дис-

позиції цієї статті (частини або пункті статті) Особливої частини КК і тому забороненому під загрозою застосування покарання. За своєю суттю і соціальним змістом караність діяння є похідною ознакою від суспільної небезпечності і кримінальної протиправності як ознак діяння – елемента кримінального правопорушення, це діяння тому і визнається кримінально караним, тобто за нього встановлюється покарання в законі, що воно є суспільно небезпечним і на цій підставі визнане кримінальним законом як кримінальне правопорушення [25, с. 75].

Безумовно, обсяг і зміст поняття «караність діяння» (ступінь караності) визначається перш за все характером і ступенем суспільної небезпечності діяння. Ця соціальна властивість кримінального правопорушення суттєво впливає на визначення його тяжкості, на встановлення в законі виду і міри покарання, що передбачається в санкції кримінально-правової норми [26, с. 29–34]. При цьому законодавець, керуючись принципом «пропорційності» та іншими принципами кримінального права (гуманізму, справедливості, економії заходів кримінально-правової репресії), враховує соціальні властивості діяння, його небезпечність (шкідливість) і відповідну оцінку суспільством, встановлює в законі за це діяння покарання, яке має оптимально відповідати характеру і ступеню суспільної небезпечності (тяжкості) діяння. Тут простежується така закономірність: чим вищий ступінь суспільної небезпечності діяння, тим тяжчим є той чи інший вид кримінального правопорушення і тим більш суворим є ступінь його караності, тобто за нього встановлюється більш суворий вид і міра покарання. У цьому сенсі є всі підстави стверджувати: кримінально-правова караність діяння є узагальненим і формалізованим визначенням у санкції кримінально-правової норми (у виді та мірі покарання) характеру і ступеня суспільної небезпечності діяння як соціальної (матеріальної) ознаки кримінального правопорушення. Тим часом (що особливо важливо) вид і міра покарання, встановлені в санкції, є формалізованими показниками ступеня суспільної небезпечності і тяжкості відповідного кримінального правопорушення.

Як випливає з викладеного, суспільна небезпечність діяння як ознака поняття «кримінальне правопорушення» має важливе значення, що простежується як на законодавчому, так і на правозастосовному рівнях. На законодавчому рівні суспільна небезпечність діяння виступає і враховується як основний і визначальний чинник при вирішенні питань щодо криміналізації і пеналізації тих чи інших діянь, тобто при визнанні цих діянь в законі (КК) кримінально протиправними і караними. У кінцевому рахунку ступінь суспільної небезпечності діяння (на підставі урахування всіх її показників, оцінюваних у їх сукупності) слугує основою визначення юридичних властивостей правопорушення і тому знаходить конкретне вираження і формальне закріплення як результат її оцінки законодавцем, у визнанні діяння кримінальним правопорушенням і встановленні в санкції статті (частині або пункту статті) Особливої частини КК, певного виду і міри покарання за вчинення суспільно небезпечного діяння, яке передбачене в диспозиції кримінально-правової норми (у відповідній статті

Особливої частини КК). При цьому законодавець керується принципом «пропорційності», згідно з яким суворість (вид і міра) покарання (ступінь караності) в цілому має оптимально відповідати характеру і ступеню суспільної небезпечності кримінального правопорушення і не може бути надмірним. На цій підставі слід зробити висновок, що суспільна небезпечність діяння як соціальна (матеріальна) ознака кримінального правопорушення, що відображається у виді і розмірі покарання, лежить в основі реалізації принципу диференціації кримінальної відповідальності, а саме передусім в основі поділу (класифікації) кримінальних правопорушень на кримінальні проступки і злочини, а останні – на категорії: на нетяжкі, тяжкі і особливо тяжкі злочини. До кримінальних проступків належать діяння, за вчинення яких передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян (далі – н.м.д.г.), або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. До злочинів – діяння, за яке передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі більше трьох тисяч н.м.д.г., або позбавлення волі (ч. 1, ч. 2, ст. 12 КК). Злочини ж залежно від їх тяжкості і, відповідно, ступеня суспільної небезпечності поділяються на: нетяжкі, тяжкі і особливо тяжкі (частини 3–6 ст. 12 КК). Крім того, суспільна небезпечність є підставою для встановлення в законі «кваліфікованих складів кримінальних правопорушень», «спеціальних норм», за допомогою яких здійснюється принцип диференціації кримінальної відповідальності і покарання ін. На правозастосовному рівні характер і ступінь суспільної небезпечності діяння ураховується судом при оцінці та встановленні тяжкості фактично вчиненого кримінального правопорушення, його кваліфікації, при вирішенні питання щодо кримінальної відповідальності (чи звільнення від неї) особи, що вчинила відповідне кримінально каране діяння, розмежуванні суміжних кримінальних правопорушень, які відрізняються також і ступенем суспільної небезпечності, відмежуванні кримінальних правопорушень від діянь, що не є такими, реалізації принципу індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання. Важливе значення має урахування тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, що визначається характером і ступенем його суспільної небезпечності, визначеної у покаранні, при призначенні виду і міри покарання конкретній особі, визнаної винною у вчиненні певного кримінального правопорушення. У п. 3 ч. 1 ст. 65 КК, яка встановлює загальні засади призначення покарання, передбачено, що суд при призначенні покарання враховує ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення.... Таким же чином, з урахування наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, суд, умотивувавши своє рішення, може призначити на цій підставі більш м'яке покарання, ніж передбачене законом (ст. 69 КК). Нарешті, суспільна небезпечність лежить в основі відмежування кримінальних правопорушень від діянь, що такими не визнаються. Так, згідно з ч. 2 ст. 11 КК не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК, але через малозначність не становить суспільної

небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Висновок. Усе викладене дає підстави стверджувати, що суспільна небезпечність діяння як ознака поняття «кримінальне правопорушення» відображає суттєві соціальні властивості кримінального правопорушення – його істотну шкідливість та небезпечність для охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, є соціальною основою (підставою) формування юридичних властивостей цього правопорушення і визначення його конститутивних ознак: кримінальної протиправності і караності діяння. Отже, суспільна небезпечність діяння є сутнісною, іманентною та фундаментальною ознакою кримінального правопорушення (кримінального проступку і злочину), має велике значення для визначення поняття «кримінальне правопорушення». Тому в законодавчому визначенні поняття «кримінальне правопорушення», що має базуватися на відповідних теоретичних засадах, розроблених наукою кримінального права та формальною логікою, до змісту цього поняття має бути обов'язково включена поряд з ознаками «діяння кримінально протиправне», «винне», «каране» ознака «суспільна небезпечність діяння». Підстав, які обумовили б необхідність виключення цієї ознаки із поняття «кримінальне правопорушення», немає. Інакший підхід, ігнорування ознаки «суспільна небезпечність діяння» при визначенні поняття «кримінальне правопорушення» може призвести до включення до тексту закону однієї із базових та відправних категорій кримінального права – «поняття кримінального правопорушення», яке буде страждати однобічністю, занадто вузьким за змістом і невстановленим обсягом (алогічним), оскільки не буде містити однієї із суттєвих фундаментальних ознак кримінального правопорушення – суспільної небезпечності діяння. Крім того, (що надважливо) буде порушено логічні системно-структурні зв'язки між категоріями, поняттями і нормами Загальної і Особливої частини та іншими елементами кримінального права і законодавства.

Список літератури

1. Васильев А. М. Правовые категории: Методологические аспекты разработки системы категорий теории права. Москва : Юрид. лит., 1976. 264 с.
2. Панов М. І. Понятійний апарат кримінального права. *Право України*. 2018. № 4. С. 205–222.
3. Тітов В. Д., Цалін С. Д., Невельська-Гордєєва О. П. та ін. Логіка : підручник для студентів вищ. навч. закладів / за заг ред В. Д. Тітова. Харків : Право, 2005. 208 с.
4. Конверський А. Е. Логіка : підручник для студентів юридичних закладів. Київ : Центр учбової літератури. 2008. 536 с.
5. Фріс П. Л. Соціальна обумовленість необхідності створення нового Кримінального кодексу України. *Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України* : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків 17-19 жовт. 2019 р. / ред. кол В. Я Тацій (голов. ред.), А. П. Гетьман, В. Ю Баулін та ін. Харків : Право, 2019. С. 54–59.
6. Шаблистий В. В. Нова редакція КК України і рудименти радянської правової спадщини. *Концептуальні засади нової редакції Кримінального кодексу України* : матеріали міжнар. наук. конф., м. Харків 17-19 жовт. 2019 р. / ред. кол В. Я Тацій (голов. ред.), А. П. Гетьман, В. Ю Баулін та ін. Харків : Право, 2019. С. 96–100.

7. Философский энциклопедический словарь / ред. сост. : Е. Ф. Губский, Г. В. Коробльов, В. А. Лутченко. Москва : ИНФРА-М, 1998. 576 с.
8. Афанасьев В. И. Системность и общество. Москва : Политиздат, 1980. 368 с.
9. Керимов Д. А. Методология права (предмет, функции, проблемы философии права). Москва : Аванта+, 2001. 560 с.
10. Тацій В. Я., Тютюгін В. І, Борисов В. І та ін. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. / за заг. ред. В. Я Тація, В. І Тютюгіна, В. І Борисова. 6-е вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 582 с.
11. Кудрявцев В. М. Закон, поступок, ответственность. Москва : Наука, 1986. 448 с.
12. Беккариа Чезаре. О преступлениях и наказаниях / пер. с итал. Киев : Ин Юре, 2014. 240 с.
13. Панов Н. И., Тихий В. П. Уголовная ответственность за создание опасности. *Проблемы законности*. 1997. Вып. 32. С. 104–110.
14. Ляпунов Ю. И. Общественная опасность деяния как универсальная категория советского уголовного права : учеб. пособие. Москва : ВЮЗШ МВД СССР, 1989. 229 с.
15. Кузнецова Н. Ф. Определение понятия преступления. *Энциклопедия уголовного права*. Т. 3: Понятие преступления. Издание профессора Малинина. Санкт-Петербург, 2005. С. 3–47.
16. Кривоченко Л. Н. О содержании и структуре общественной опасности как признака преступления. *Вибрані праці*. [упоряд. : Р. С. Орловський, О. В. Ус ; відп. за вип. Р. С. Орловський]. Харків : Право, 2016. 648 с.
17. Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України. Харків : Право, 2018. 328 с.
18. Дурманов Н. Д. Понятие преступления. Москва, Ленинград : Изд-во АН СССР, 1948. 315 с.
19. Панов М. І., Харитонов С. О. Суспільна небезпечність діяння – фундаментальна ознака поняття «кримінальне правопорушення». *Юридичний вісник України*. 2019. № 47–48 (1272–1273). С. 16–17.
20. Панов Н. И. Уголовная противоправность как признак преступления. *Право Украины*. 2011. № 9–10. С. 65–79.
21. Наден О. В. Теоретичні основи кримінально-правового регулювання в Україні : монографія. Харків : Право, 2012. 272 с.
22. Ображиев К. В. Формальные (юридические) источники уголовного права при бланкетной форме конструирования уголовного закона. *Уголовное право: истоки, реалии, переход к устойчивому развитию* : материалы VI Рос. конгр. уголов. права (г. Москва, 26–27 мая 2011 г.). Москва, 2011. С. 69–72.
23. Жалинский А. Э. Уголовное право в ожидании перемен: теоретико-инструментальный анализ. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Проспект, 2009. 400 с.
24. Энциклопедия уголовного права. Т. 3: Понятие преступления. Издание профессора Малинина. Санкт-Петербург, 2005. 522 с.
25. Ковалев М. И. Понятие и признаки преступления и их значение для квалификации : учеб. пособие. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1987. 203 с.
26. Пионтковский А. А. Курс советского уголовного права в 6-ти томах. Т. 2: Преступление. Москва : Наука, 1970. 516 с.

References

1. Vasil'ev, A.M. (1976). Pravovye kategorii: Metodologicheskie aspekty razrabotki sistemy kategorij teorii prava. Moscow: Yurid. lit. [in Russian].
2. Panov, M.I. (2018). Poniatiinyi aparat kryminalnoho prava. *Pravo Ukrainy*, 4, 205–222 [in Ukrainian].
3. Titov, V.D., Tsalin, S.D., Nevelska-Hordeieva, O.P. et al. (2005). Lohika. V.D. Titova (Ed.). Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].
4. Konverskyi, A.E. (2008). Lohika. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

5. Fris, P.L. Sotsialna obumovlenist neobkhidnosti stvorennia novoho Kryminalnogo kodeksu Ukrainy. *Kontseptualni zasady novoi redaktsii Kryminalnogo kodeksu Ukrainy: materialy mizhnar. nauk. konf.*, m. Kharkiv 17-19 zhovt. 2019 r. (2019). V.Ya Tatsii, A.P. Getman, V.Yu Baulin et al. (Eds.). Kharkiv: Pravo, 54–59 [in Ukrainian].
6. Shablysty, V.V. (2019). Nova redaktsiia KK Ukrainy i rudymenty radianskoi pravovoi spadshchyny. *Kontseptualni zasady novoi redaktsii Kryminalnogo kodeksu Ukrainy: materialy mizhnar. nauk. konf.*, m. Kharkiv 17-19 zhovt. 2019 r. (2019). V.Ya Tatsii, A.P. Getman, V.Yu Baulin et al. (Eds.). Kharkiv: Pravo, 96–100 [in Ukrainian].
7. Filosofskij enciklopedicheskij slovar'. (1998). E.F. Gubskij, G.V. Korabl'ov, V.A. Lutchenko (Eds.). Moscow: INFRA-M [in Russian].
8. Afanas'ev, V.I. (1980). *Sistemnost' i obshchestvo*. Moscow: Politizdat [in Russian].
9. Kerimov, D.A. (2001). *Metodologiya prava (predmet, funktsii, problemy filosofii prava)*. Moscow: Avanta+ [in Russian].
10. Tatsii, V.Ya., Tiutiuhin, V.I., Borysov, V.I. et al. (2020). *Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna*. V.Ya Tatsii, V.I. Tiutiuhin, V.I. Borysov (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
11. Kudryavcev, V.M. (1986). *Zakon, postupok, otvetstvennost'*. Moscow: Nauka [in Russian].
12. Bekkaria, Chezare. (2014). *O prestupleniyah i nakazaniyah*. Kiev: In Yure [in Russian].
13. Panov, N.I., Tihij, V.P. (1997). *Ugolovnyaya otvetstvennost' za sozdanie opasnosti. Problemy zakonnosti – Problems of Legality, issue 32, 104–110* [in Russian].
14. Lyapunov, Yu.I. (1989). *Obshchestvennaya opasnost' deyaniya kak universal'naya kategoriya sovetskogo ugolovnoho prava*. Moscow: VYuZSh MVD SSSR [in Russian].
15. Kuznecova, N.F. (2005). *Opreделение ponyatiya prestupleniya. Enciklopediya ugolovnoho prava. Vol. 3: Ponyatie prestupleniya*. Sankt Peterburg, 3–47 [in Russian].
16. Krivochenko, L.N. (2016). *O sodержanii i strukture obshchestvennoj opasnosti kak priznaka prestupleniya. Vybrani pratsi*. R.S. Orlovskiy, O.V. Us (Eds.). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
17. Kharytonov, S.O. (2018). *Kryminalna vidpovidalnist za viiskovi zlochyny za kryminalnym pravom Ukrainy*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
18. Durmanov, N.D. (1948). *Ponyatie prestupleniya*. Moscow, Leningrad: Izd-vo AN SSSR [in Russian].
19. Panov, M.I., Kharytonov, S.O. (2019). *Suspilna nebezpechnist diiannia – fundamentalna oznaka poniattia «kryminalne pravoporushennia». Yurydychnyi visnyk Ukrainy, 47–48 (1272–1273), 16–17* [in Ukrainian].
20. Panov, N.I. (2011). *Ugolovnyaya protivopravnost' kak priznak prestupleniya. Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, 9–10, 65–79* [in Russian].
21. Naden, O.V. (2012). *Teoretychni osnovy kryminalno-pravovoho rehulivannia v Ukraini*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
22. Obrazhiev, K.V. (2011). *Formal'nye (yuridicheskie) istochniki ugolovnoho prava pri blanketnoj forme konstruirovaniya ugolovnoho zakona. Ugolovnoe pravo: istoki, realii, perekhod k ustojchivomu razvitiyu: materialy VI Ros. kongr. ugolov. prava (Moscow, 26–27 maya 2011 g.)*. Moscow, 69–72 [in Russian].
23. Zhalinskij, A.E. (2009). *Ugolovnoe pravo v ozhidanii peremen: teoretiko-instrumental'nyj analiz*. Moscow: Prospekt [in Russian].
24. *Enciklopediya ugolovnoho prava. Vol. 3: Ponyatie prestupleniya*. (2005). Sankt Peterburg [in Russian].
25. Kovalev, M.I. (1987). *Ponyatie i priznaki prestupleniya i ih znachenie dlya kvalifikatsii*. Sverdlovsk: Izd-vo Ural. un-ta [in Russian].
26. Piontkovskij, A.A. (1970). *Kurs sovetskogo ugolovnoho prava. (Vols. 1–6); Vol. 2: Prestuplenie*. Moscow: Nauka [in Russian].

Панов М. І., Doctor of Law, Full Professor, Head of the Department of Criminal Law No. 2, Yaroslav Mudryi National Law University, Academician of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Ukraine, Kharkiv.

e-mail: criminallaw2v@gmail.com ; ORCID 0000-0002-6323-6489;

Kharytonov S. O., Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of Criminal Law No. 2, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: kharitonovs@ukr.net ; ORCID 0000-0002-8947-8734

Public danger of action in the system of features of the concept of “criminal offense”

The article is devoted to the analysis of the social danger of an act – a sign of the concept of «criminal offense», which actually performs the functions of the category of criminal law and is important for the entire system of concepts and norms of both the General and Special parts of criminal law. The most essential features and properties of this feature – a structural element of the concept – are considered, which reflect the social harmfulness and increased danger of this act for the values of society and social relations protected by criminal law, which are formed about these values. It is argued that the public danger of an act is organically inherent in a criminal offense, acts as its objective social characteristic, immanent to it as an objective social and legal phenomenon (fact of reality).

Using a systematic approach, the author investigates the relationship and interconnection of this feature with other features of a criminal offense – with “criminal wrongfulness” and “criminal law punishability” of the act. It is noted that the social danger of an act is the social basis of criminalization and its recognition as criminally illegal and punishable. The signs of «public danger» and «criminal wrongfulness» of an act correlate with each other as the categories «content» and «form» correlate. The interrelation of the sign «social danger of an act» with the sign of «criminal-legal punishability of an act» is clarified. Attention is focused on the fact that the public danger of an act significantly affects the degree of punishability of the act, on the establishment in the sanction of the type and measure of punishment for committing a socially dangerous act provided for in the disposition of the article of the Special Part of the Criminal Code. At the same time, it is emphasized that the type and measure of punishment specified in the sanction are important formalized indicators of the degree of public danger of an act, which constitutes the content of a criminal offense and determine its severity when deciding whether to classify it (classification) as a criminal offense or a crime, and the latter to one of the categories – not heavy, heavy or especially heavy. The role and influence of the public danger of a criminal offense on the systemic and structural links between various elements of the law on criminal liability is considered.

The conclusion is formulated that the sign «social danger of an act» in the structure of signs of the concept of «criminal offense» has a fundamental character, is an immanent (organically inherent) property of a criminal offense and therefore must certainly be indicated in the legislative definition of the concept of «criminal offense».

Keywords: the concept of «criminal offense»; signs: «social danger of the act», «harmfulness of the act», «danger of the act»; correlation of social danger of an act with criminal wrongfulness and punishability of the act.

Рекомендоване цитування: Панов М. І., Харитонов С. О. Суспільна небезпечність діяння в системі ознак поняття «кримінальне правопорушення». *Проблеми законності*. 2020. Вип. 150. С. 124–140. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.150.211036>.

Suggested Citation: Panov, M.I., Kharytonov, S.O. (2020). Suspilna nebezpechnist diiannia v systemi oznak poniattia “kryminalne pravoporushennia” [Public danger of action in the system of features of the concept of “criminal offense”]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality, issue 150, 124–140*. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.150.211036> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 15.08.2020 р.